

CAPITOLUL 1

Două evenimente, aparent fără nici o legătură între ele, anticipară rechemarea domnului George Smiley din retragerea sa dubioasă. Primul se situa, în spațiu, la Paris, iar ca timp, în înăbușitoarea lună august, când, prin tradiție, parizienii își abandonează orașul soarelui arzător și autobuzelor înșesate cu turiști.

Într-una din aceste zile de august – a patra, și exact la orele douăsprezece, întrucât suna ceasul unei biserici, iar sirena unei uzine tocmai îl precedase –, într-un cartier cândva celebru pentru numărul lui mare de emigranți ruși dintre cei mai săraci, o femeie îndesată, de vreo cincizeci de ani, cu o sacoșă în mână, ieși din întunericul unui vechi antrepozit și o porni, cu energia și cu hotărârea ce-i erau proprii, pe trotuar, către stația de autobuz. Strada era cenușie și strâmtă; la ferestre, obloanele erau închise; existau vreo două, trei mici *hôtels de passe* și o mulțime de pisici. Era, nu se știe de ce, un loc deosebit de liniștit. Antrepozitul, întrucât adăpostea mărfuri perisabile, rămăsese deschis în timpul vacanței. Căldura, împuțită cu gaze de eșapament și pe care nu o curăța nici cea mai mică briză, urca spre femeie ca o cabină de ascensor, dar în trăsăturile ei slave nu se putea citi nici un fel de nemulțumire. Nu era nici îmbrăcată și nici nu avea constituția potrivită pentru oboseala unei zile călduroase, deoarece reprezenta mai curând o persoană scundă și grasă, așa că trebuia să se legene puțin pentru a înainta. Rochia ei neagră, de

o austeritate ecleziastică, n-avea nici talie, nici altceva care s-o înveselească, în afară de o panglicuță de dantelă albă la gât și de o cruce mare de metal bine lucrată, dar fără nici un fel de valoare intrinsecă, ce-i atârna pe piept. Pantofii ei crăpați, ce se lăbărau la cusături atunci când umbla, țacăneau sumbru pe asfalt printre casele cu obloanele închise. Sacoșa ei uzată, plină încă de la începutul dimineții, îi impunea o ușoară aplecare la tribord și arăta clar că era obișnuită să care greutați. Totuși, avea ceva amuzant. Părul ei cărunt era strâns într-un coc pe ceafă, dar îi rămăsese o șuviță rebelă care-i juca pe frunte în ritmul pasului ei legănat. Un umor sănătos îi lumina ochii căprui. Gura, plasată deasupra unei bărbii de luptătoare, părea oricând gata să zâmbească la cel mai mic pretext.

Ajunsa la stația la care aștepta întotdeauna autobuzul, lăsa sacoșa cu cumpărături și cu mâna dreaptă își masă șalele, gest pe care-l făcea adesea în acele zile, cu toate că nu-i aducea cine știe ce alinare. Scaunul înalt din antrepozitul în care lucra în fiecare dimineață ca pontatoare nu avea spătar și ea resimțea din ce în ce mai mult lipsa acestuia.

– La dracu', bombăni femeia spre acea parte a corpului care o jena. După ce și-o masă, începu să-și tragă coatele negre spre spate ca un bătrân corb de oraș gata să-și ia zborul. La dracu', repetă ea.

Apoi, dându-și brusc seama că era urmărită, se întoarse pe călcâie și ridică ochii spre bărbatul spătos și înalt care se afla în spatele ei.

Era singura persoană în afară de ea care aștepta autobuzul și, de altfel, în clipa aceea, singura persoană de pe stradă. Nu-i vorbise niciodată acestuia și totuși figura lui îi devenise familiară: atât de mare, atât de nesigură, atât de asudată. O văzuse ieri, o văzuse alaltăieri și, cine știe, chiar și răsalaltăieri – dar, Doamne, de unde să știe, doar nu era un jurnal intim ambulant! De trei sau patru zile, acest uriaș nervos și dezarmant, așteptând un autobuz sau preumblându-se pe trotuarul din fața antrepozitului, devenise pentru ea un personaj

al străzii; în plus, era tipul de om pe care l-ai fi recunoscut imediat, cu toate că nu-și putea da încă seama care tip anume. Găsea că avea un aer de om hăituit, ca atâția parizieni din zilele acelea. Vedea atâta frică pe chipul lor; în modul în care umblau și nu îndrăzneau să se salute unul pe altul. Poate că așa e peste tot, n-avea de unde să știe. De câteva ori, îi simțise interesul pentru ea. Se întrebese dacă nu cumva era polițist. Chiar se gândise să-l întrebe, căci ei nu-i lipsea tupeul orașenilor. Aspectul lui lugubru sugera poliția, ca și costumul pătat de sudoare și treciul inutil, care atârna ca o uniformă veche pe brațul său. Dacă avea dreptate, și era într-adevăr polițist, atunci – era și timpul – idiotețiiăștia reacționaseră în sfârșit față de valul de furtișaguri care de luni întregi transformase inventarul stocurilor ei într-un fel de sat al lui Cremene.

Necunoscutul se uita la ea de câțva timp. Și continua să o facă.

– M-a lovit nenorocirea să mă doară spatele, monsieur, sfârși femeia prin a-i mărturisi în franțuzeasca ei înceată și corect articulată. Nu e un spate prea mare, dar durerea este disproporționată. Sunteți medic, poate? Osteopat?

Ridicându-și ochii spre el, se întreba dacă nu cumva era bolnav și dacă gluma ei nu fusese deplasată. Falcile și gâtul îi luceau de ceva unsuroși, iar în ochii lui spălăciți se putea citi o obsesie oarbă. S-ar fi zis că privea peste ea, preocupat de un necaz al lui. Era gata să-l întrebe: „Poate că sunteți îndrăgostit, domnule? Vă înșală nevasta?” Chiar îi trecuse prin cap să-l îndrepte către o cafenea, să-i dea un pahar cu apă sau o ceașcă de ceai, dar el se întoarse brusc, uitându-se peste umăr, apoi peste capul ei, în lungul străzii, în direcția opusă. Abia atunci îi trecu femeii prin minte că individul era într-adevăr speriat, nu doar hărțuit, ci de-a dreptul îngrozit; s-ar putea deci să nu fi fost polițist, ci hoț. Cu toate că diferența, o știa ea prea bine, era adesea foarte mică.

– Vă numiți Maria Andreevna Ostrakova? o întreba el brusc, ca și cum întrebarea îl speria.

Vorbea franțuzește, dar femeia își dădu seama că, la fel ca pentru ea, nici pentru el nu reprezenta limba maternă, iar pronunțarea corectă a numelui ei complet, cu patronimic, o alertă în privința originii lui. Recunosc pe loc intonația și mișcările limbii și identifică prea târziu, tresărind puternic în sinea sa, tipul de personaj pe care nu reușise să-l catalogheze.

– Și dacă mă numesc așa, cine naiba sunteți *dumneavoastră*? îi răspunse ea cu o întrebare, avântându-și bărbia înainte și privindu-l mâniașă.

Făcu un pas spre ea. Diferența lor de înălțime păru dintr-o dată absurdă. La fel de absurd era și gradul în care trăsăturile bărbatului îi trădau caracterul dezagreabil. De la înălțimea la care se afla, Ostrakova putu să-i ghicească la fel de clar slăbiciunea ca și frica. Bărbia lui umedă se crispase, gura i se strâmbase pentru a-l face să pară mai puternic, dar ea știa că bărbatul alunga doar o lașitate incurabilă. Arăta ca unul care se înarmează cu curaj pentru un act eroic, gândi ea. Sau pentru un act criminal. „Este un tip incapabil să aibă o reacție spontană“, își zise femeia.

– V-ați născut la Leningrad la 8 mai 1927? întrebă străinul.

Probabil că răspunse afirmativ. Apoi nu mai fu atât de sigură. Îi văzu privirea îngrozită ridicându-se și uitându-se la autobuzul care se apropia. Văzu cum îl cuprinde o nehotărâre vecină cu panica și îi trecu prin minte ideea – ceea ce mai târziu se va dovedi că fusese aproape un act de clarviziune – că intenționa s-o împingă sub roțile autobuzului. N-o făcu, dar puse următoarea întrebare în rusă, pe acel ton brutal al ștabilor de la Moscova.

– În 1956 vi s-a permis să părăsiți Uniunea Sovietică pentru a merge să vă îngrijiți soțul bolnav, trădătorul Ostrakov? Și pentru alte motive, de asemenea?

– Ostrakov nu a fost trădător, îi replică ea întrerupându-l. A fost un patriot.

Și, instinctiv, își ridică sacoșa, strângându-i foarte tare mânerul.

Necunoscutul continuă cu glas foarte ridicat pentru a acoperi zdrăngănitul autobuzului:

– Ostrakova, îți transmit salutări din partea fiicei tale, Alexandra, de la Moscova, ca și de la anumite cercuri oficiale! Aș dori să-ți vorbesc în legătură cu ea! Nu te urca în autobuzul acesta!

Autobuzul se opri. Taxatorul o cunoștea și îi întindea mâna să-i ia sacoșa. Coborând vocea, necunoscutul adăugă o frază și mai îngrozitoare:

– Alexandra are problema grave, care necesită ajutorul unei mame.

Taxatorul îi striga să se grăbească. Îi vorbea cu o asprime prefăcută, care reprezenta modul lui de a glumi.

– Hai, măicuță! E prea cald afară pentru dragoste! Dă-ne sacoșa și să plecăm! strigă taxatorul.

În autobuz, pasagerii izbucniră în râs; apoi, cineva îi strigă o insultă: femeie bătrână, face lumea să aștepte! Simți mâna necunoscutului strângându-i brațul cu un gest neîndemânic, ca un admirator stângaci căutând pe pipăite nasturii. Ea se eliberă. Încercă să-i spună ceva taxatorului, dar nu fu în stare; deschise gura, dar nu mai știa să vorbească. Tot ce izbuti să facă fu să dea din cap. Taxatorul strigă din nou la ea, apoi flutură din mâini și ridică din umeri. Insultele se înmulțiră: femeie bătrână, beată ziua-n amiaza mare, ca o curvă! Rămânând pe loc, Ostrakova urmări autobuzul pierzându-se în depărtare, așteptând să i se limpezească mintea și să se liniștească bubuitul inimii gata-gata să-i spargă pieptul. „Acum eu sunt cea care are nevoie de-un pahar cu apă, gândi ea. De cei puternici mă pot apăra singură. Dumnezeu să mă apere de cei slabi!“

Îl urmă în cafenea, șchiopătând din greu. Într-un lagăr de muncă forțată, cu exact douăzeci și cinci de ani în urmă, își rupsese piciorul în trei locuri pe o glisieră de cărbune. În acel 4 august – data nu îi scăpase –, sub tensiunea extremă a

mesajului pe care i-l transmisese necunoscutul, îi reveni vechea senzație de infirmitate.

Cafeneaua era singura de pe stradă, dacă nu din tot Parisul, care nu avea nici tonomat, nici neon – și care rămăsese deschisă în august –, deși avea mese de biliard ocupate de dimineața până seara. În rest, te bucurai de obișnuita gălagie de dinainte de prânz, marea politică, pronosticurile la curse și tot ceea ce putea constitui un subiect de conversație pentru parizieni; mai existau clasicul trio de prostituate pălăvrăgind între ele și un chelner tânăr îmbufnat, într-o cămașă soioasă, care-i conduse la o masă din colț, rezervată, cu un cartonaș murdar de reclamă pentru Campari. Urmă un moment de-o banalitate ridicolă. Necunoscutul comandă două cafele, dar chelnerul protestă că, în miezul zilei, nu rezervi cea mai bună masă din local ca să comanzi doar o cafea; „patronul trebuie să-și scoată banii de chirie, monsieur!“ Întrucât necunoscutul nu putea să urmărească jargonul, Ostrakova fu nevoită să-i traducă. Necunoscutul se înroși și comandă două omlete cu șuncă, cartofi prăjiți și două beri alsaciene, fără să o întrebe pe Ostrakova. Apoi se duse la toaleta bărbaților să-și mai cârpească puțin curajul – încredzător, probabil, că ea nu va fugi – iar când se întoarse, fața îi era uscată și părul roșcat, pieptănat; duhoarea lui, acum că se aflau înăuntru, îi reamintea Ostrakovei de metroulile moscovite, de tramvaiiele moscovite și de camerele de interogatoriu moscovite. Mai elocvent decât ar fi putut el să i-o spună, acea scurtă plimbare de la toaleta bărbaților la masă o convinsese de ceea ce-i era teamă. Era unul din aia. Fudulia reținută, expresia voit brutală, greutatea cu care își pusese coatele pe masă și disprețul prefăcut cu care luă o felie de pâine din coș, ca și cum ar fi muiat un toc în cerneală, îi reînviară cele mai neplăcute amintiri de pe vremea când trăia ca o femeie umilită sub greutatea birocrăției răuvoitoare din Moscova.

– Așa, spuse el, și începu să mănânce din pâine.

Alese un colț. Cu mâini ca ale lui ar fi putut să-l rupă într-o secundă, însă, dimpotrivă, preferă să ciupească bucățică după bucățică folosind buricele degetelor sale butucănoase, cu un aer de mare doamnă, ca și cum aceasta era maniera oficială de a mânca. În timp ce mesteca, ridică din sprâncene și păru a-și plânge de milă: eu, un străin, în această țară îndepărtată.

– Aștia de-ai știi c-ai dus o viață imorală în Rusia? întrebă el în sfârșit. Poate că, într-un oraș plin de curve, nu le pasă.

Avea răspunsul pe vârful limbii: „Viața mea în Rusia n-a fost imorală. Sistemul vostru a fost imoral“.

Dar nu spuse nimic, păstră o tăcere încăpățanată. Ostrakova se jurase că avea să pună frână temperamentului ei nestăpânit și limbii sale ascuțite, iar acum își impunea în mod fizic să respecte acest legământ, apucându-și o bucățică de piele de la încheietura mâinii, de pe partea interioară, și strângând-o prin mânecă, sălbatic, neconținut, pe sub masă, așa cum procedase de sute de ori înainte, pe vremuri, când astfel de interogatorii făceau parte din viața ei cotidiană: „Când ai auzit ultima oară despre bărbatul tău, Ostrakov, trădătorul? Numește toate persoanele pe care le-ai întâlnit în cursul ultimelor trei luni!“ Dintr-o amară experiență învățase, de asemenea, și celelalte lecții ale interogatoriului. O parte a ei le repeta în această clipă și, cu toate că ele aparțineau, istoric vorbind, unei întregi generații anterioare, i se păreau astăzi tot atât de vii ca ieri și tot atât de vitale. Să nu răspunzi niciodată la grosolanie cu grosolanie, să nu te lași provocat, să nu marchezi puncte, să nu te arăți spiritual, superior sau intelectual, să nu te lași abătut de furia, de disperarea sau de elanul unei speranțe neașteptate, cărora o întrebare le putea da naștere din întâmplare. Să răspunzi prostiei cu prostie și rutinei cu rutină și doar adânc, foarte adânc, în sinea ta, să păstrezi cele două secrete ce făceau toate aceste umilinte suportabile: ura față de ei și speranța că într-o bună zi, după ce picături de apă fără de sfârșit vor fi căzut pe piatră, ea îi va face să cedeze și, printr-un miracol născut împotriva voinței

lor din propriile metode greoaie, să obțină din partea acestora libertatea pe care i-o refuzau.

Necunoscutul scosese un blocnotes. La Moscova ar fi fost dosarul ei, dar aici, într-o cafenea din Paris, era un blocnotes legat în piele neagră, lucioasă, obiect pe care la Moscova până și o oficialitate s-ar fi considerat norocoasă să-l aibă.

Dosar sau blocnotes, preambulul era același:

– Te-ai născut sub numele de Maria Andreevna Rogova, la Leningrad, la 8 mai 1927, repetă el. La 1 septembrie 1948, la vârsta de douăzeci și unu de ani, te-ai căsătorit cu trădătorul Ostrakov Igor, căpitan de infanterie în Armata Roșie. Născut dintr-o mamă estoniană. În 1950, numitul Ostrakov, care la vremea aceea se afla în unitatea sa în Berlinul de Răsărit, a fugit ca un trădător în Germania fascistă, cu ajutorul emigranților estonieni reacționari, lăsându-te la Moscova. A primit drept de rezidență și, mai târziu, cetățenia franceză la Paris, unde și-a menținut contactul cu elemente antisovietice. În momentul când a fugit, nu aveai copii cu acest bărbat. De asemenea, nu erai însărcinată. Corect?

– Corect, spuse ea.

La Moscova ar fi fost: „Corect, tovarășe căpitan“ sau „Corect, tovarășe inspector“, dar, în această cafenea franțuzească gălăgioasă, un astfel de formalism ar fi reprezentat ceva deplasat. Bucățița de piele de pe partea interioară a încheieturii ei amorfise. Dându-i drumul, permise sângelui să circule, apoi își ciupi pielea în altă parte.

– În calitate de complice la fuga lui Ostrakov, ai fost condamnată la cinci ani de detenție într-un lagăr de muncă, dar ai fost eliberată în cadrul amnistiei ce a urmat morții lui Stalin, în martie 1953. Corect?

– Corect.

– La întoarcerea ta la Moscova, în ciuda șanselor minime de a-ți se rezolva cererea, ai solicitat un pașaport de călătorie în străinătate, pentru a-ți regăsi soțul în Franța. Corect?

– Avea cancer, spuse ea. Dacă n-aș fi făcut cererea, nu mi-aș fi îndeplinit îndatorirea de soție.

Chelnerul aduse farfuriile cu omletă și cartofi prăjiți și două beri alsaciene, iar Ostrakova îi ceru să aducă o ceașcă de ceai cu lămâie; îi era sete, dar n-avea chef de bere. Adresându-se acestuia, încercă în *zadar, cu surâsul și cu privirea, să stabilească un contact cu el. Aerul său dur o descurajă. Își dădu seama că era singura femeie din cafenea, în afara celor trei prostituate. Ținând blocnotesul cu o mână, într-o parte, ca o carte de inmuri religioase, străinul apucă furculița cu cealaltă mână și luă din mâncare, o dată, de două ori, în timp ce Ostrakova se pișca și mai tare de încheietura mâinii, iar numele Alexandrei îi pulsa în minte ca o rană deschisă și își imagina o mie de diferite „probleme grave“, ce necesitau „ajutorul imediat al unei mame“.

În vreme ce mânca, străinul continua cruda istorie a vieții ei. Mânca de plăcere sau ca să nu fie atât de bătător la ochi? Ajunse la concluzia că suferea de bulimie.

– Între timp, anunță el mâncând.

– Între timp, murmură ea fără să vrea.

– Între timp, în ciuda pretensei tale griji pentru soțul tău, trădătorul Ostrakov, continuă el cu gura plină, ai intrat într-o legătură adulteră cu așa-numitul student la conservator Glikman Joseph, un evreu cu patru condamnări pentru comportament antisocial, pe care îl cunoscuseși în timpul detenției tale. Ai coabitat cu acest evreu în apartamentul său. Corect sau fals?

– Mă simțeam singură.

– Ca urmare a acestei legături cu Glikman, ai născut o fată, Alexandra, la maternitatea Revoluția din Octombrie din Moscova. Certificatul de naștere a fost semnat de Glikman Joseph și de Ostrakova Maria. Fata a fost înregistrată sub numele evreului Glikman. Corect sau fals?

– Corect.